

V. OBJECTIUS

Els objectius d'este treball són bàsicament dos. En primer terme, extraure de l'obra escalantina testimonis i lèxic relacionats amb la medicina i la ciència, comptant amb el caràcter popular dels mateixos. Més específicament buscaré:

- Patrons de conducta i escala de valors: idees i interpretacions populars sobre l'organisme, la salut i les malalties.
- Pràctiques populars de caràcter diagnòstic i pronòstic, terapèutic i preventiu, costums higiènics i hàbits socials.
- Costums i creences populars relacionades amb la medicina.
- Refranys, endevinalles, contes, llegendes i oracions populars relacionades amb la medicina.
- Activitats sanitàries: què es fa, qui ho fa, a on i com ho fa. Presència de professionals institucionals i pràctics populars com sanadors, bruixes i uns altres.
- Difusió i assimilació popular d'elements procedents d'uns altres sistemes mèdics: arcaics (p.e. aplicacions mèdiques de l'astrologia), clàssic grec (p.e. influència dels humors i les seues qualitats), clàssic xinenc (p.e. acupuntura), moderns extraacadèmics (p.e. homeopatia, naturisme, magnetisme animal) i científic modern.
- Alimentació i hàbits nutricionals.
- El món natural: cosmovisió i relació amb la naturalea
- Impacte de les innovacions científiques i tecnològiques pròpies del segle XIX.

En segon terme, valoraré l'aportació de la informació recollida en relació a la història de la medicina i de la ciència.

VI. MATERIALS I METODOLOGIA

Es procedix a una lectura comprensiva dels sainets d'Escalante fent una busca selectiva de les escenes, expressions i paraules que puguen servir com a font historicocientífica en general i especialment historicomèdica, segons s'especifica en els OBJECTIUS.

Prèviament a la recollida del material cal aclarir una sèrie de punts metodològics: A) delimitar les àrees semàntiques que anem a recollir, és a dir, cal definir que anem a considerar d'interés com a font historicomèdica i historicocientífica; B) Determinar el nivell d'anàlisi, és a dir, fins a quin punt anem a *trosejar* el material d'estudi; C) Considerar el problema de les llengües del text, que no solament són la valenciana i la castellana, sinó que cal comptar amb les deformacions paròdiques i les interferències entre les diverses llengües que apareixen en els texts; D) Precisament pel punt anterior, és imprescindible fer unes notes sobre l'edició i tractament ortogràfic del text; E) Explicar de quina manera es presentarà finalment el material recollit; F) Explicar el tractament del lèxic; G) Senyalar els criteris seguits per a la confecció de l'arbre semàntic del *thesaurus*; i H) Dissenyar les eines informàtiques que facilitaran el tractament del material, el seu estudi i presentació.

A) DELIMITACIÓ DE LES ÀREES SEMÀNTIQUES.

Quan enfrontem un text literari podem esperar trobar un ampli rang de situacions i de llenguatge. Com en el nostre cas només estem interessats en el material que pugui ser útil a un estudi historicocientífic, necessàriament es planteja la selecció d'entre el conjunt. Si parlem del lèxic, en molts casos no cabrà el dubte: tèrmens com *cama*, *terciana*, *magnetisme*, són exemples que, cas d'aparèixer, han de ser seleccionats. Un altre cas són tèrmens com *por*, *pesar*, *dir*, *parlar*, *vore*, *mirar*, etc. Els dos primers són discutibles per fer referència a emocions i els quatre darrers per referir-se a accions del cos que segons es mire es poden considerar accions fisiològiques o accions de la voluntat. Estes distincions no són irrelevantes. En última instància, si haguérem de recollir tot allò que en literatura denota emocions o totes les accions que pot fer la persona equivaldria en la pràctica a un vocabulari general quasi complet. En el cas de la ciència ens trobem en una situació similar. No és igual limitar-se a les referències més pròpies de les ciències naturals «pures» que eixamplar el camp a les ciències aplicades o a la tècnica, el desenrotllament de la qual sol estar tan íntimament lligat al del coneixement científic d'una determinada societat.

Respecte a la ciència i la tècnica, he adoptat un criteri ampli. L'aplicació dels coneixements científics a la vida quotidiana i el desenrotllament tecnològic d'una societat estan íntimament lligats, encara que no sempre vagen en paral·lel —com passa en el sistema científic clàssic—. Però en els últims segles de la societat occidental hem assistit a un procés de busca d'aplicacions pràctiques dels descobriments científics, a una espècie de *justificació* de la ciència en base a la millora de les condicions de vida de la humanitat. Des del punt de vista popular, quasi no se sap diferenciar entre ciència i tècnica¹. En tot cas i en allò que ens pertoca, les innovacions científiques es poden seguir dels canvis tecnològics, els quals es constaten de forma directa per aïnes, instruments o atifells que apareixen en les obres, o de forma indirecta pels canvis que impliquen en els oficis i els estils de vida².

Estes són les directrius seguides per a delimitar el camp i les àrees de recollida de materials:

¹ BASALLA, 1976: 272.

² Aplicat al segle XVI, LÓPEZ PIÑERO *et al.*, 1994:28, consideren científiques àrees de caràcter eminentment pràctic com l'agricultura, menescalia, art de cavalleria, cacera, art militar, arquitectura, etc.

- Estats relatius a la vida i a la mort.
- Organismes vius: animals i vegetals que apareixen en les obres escalantines encara que siga de manera figurada. En Escalante els animals solen aparéixer en expressions que traslladen suposats caràcters humanitzats d'ells mateixos als personatges dels sainets. De fet, l'ús dels animals per a representar vicis o virtuts de les persones té una llarga tradició cultural a sovint reflectida en la literatura.
- La persona: formes de referir-se a les persones com a tals —*dona, xic*—, parentius —*tio, mare*—, complexió corporal —*baixet, gros, templat*—; tèrmins anatòmics —*cap, dit, melsa*—; etapes de la vida —*joventut, vellea*—.
- Accions fisiològiques:
 - Totes aquelles no controlades per la voluntat: *rubefacció facial, tremolor*, etc.
 - Aquelles que estan relacionades amb els òrgans dels sentits o el llenguatge: *visió, audició, fonació*, etc.
 - Aquelles que, sent accions voluntàries, poden també ser símptomes: *escopir*, etc.
 - Reaccions primàries: *riure, plorar*, etc.
- Emocions, en tant que:
 - Provoquen reaccions orgàniques evidents, normalment neurovegetatives: *por*, etc.
 - S'associen popularment a un estat d'alteració o la pèrdua de la salut: *amor* (mal d'amors), *disgusts* (sofoco), etc.
 - Poden caracteritzar entitats nosològiques reconegudes: *tristor* (depressió), *ansietat*, etc.
- Conceptes i hàbits relacionats amb la salut i la malaltia, símptomes i alteracions.
 - Es presta especial atenció als conceptes que no tenen cabuda en l'esquema nosològic acadèmic actual:
 - Entitats nosològiques pròpies d'uns altres sistemes mèdics, com pot ser el galenisme: *aliacrà* —confusió popular d'un signe, la icterícia, amb una malaltia i interpretació en funció dels esquemes humorals—.
 - Símptomes propis de la folkmedicina: *agonieta*.
 - El *susto* i el *disgust* com a autèntiques entitats patològiques diferenciades per a la mentalitat popular.
 - Traumatismes, segons classes de cops i lloc on es produïxen: *bac, bofetada, calbot, punyada*, etc.

- Simulacions i beneficis de la malaltia.
- Pràctiques de caràcter diagnòstic, pronòstic i terapèutic. Materials i farmacopea.
- Activitats sanitàries: què es fa, qui ho fa, a on i com ho fa. Presència de professionals institucionals i pràctics populars com sanadors, bruixes i uns altres.
- Aliments, begudes i drogues. Qui i com subministra els aliments.
- Pràctiques preventives, costums higiènics personals i hàbits socials.
- En el cas de la ciència:
 - S'arpleguen els tèrmenes relacionats amb el món natural. L'exemple més bàsic podria ser la periodicitat del dia i la nit o dels canvis meteorològics i estacionals, que en el cas dels agricultors permeten enllaçar en ocasions els coneixements populars en recialles de sistemes científics o filosòfics dels quals ni tan sols en són ja conscients. S'inclouen també els accidents orogràfics, si bé no els llocs geogràfics.
 - Càlculs, pesos i mides. Encara que indubtablement formen part de les matemàtiques, els numerals no s'han recollit com a cabal lèxic. Sí les operacions aritmètiques o de qualsevol altra classe.
 - Comunicació, transports, il·luminació i fonts energètiques.
 - Indústria, artesania, armes i explosius.
 - Fotografia, etc.

B) DETERMINACIÓ DEL NIVELL D'ANÀLISI SEMÀNTICA.

En l'apartat anterior he delimitat les àrees en les quals buscaré el material. Ara cal estudiar quines van a ser les «unitats» d'estudi. La busca de testimonis i lèxic ja determinen la necessitat d'usar dos classes diferent d'unitats de material. Per una banda, estaran diàlegs sencers, fragments i frases dels que extraurem situacions, refranys, endevinalles, etc, relacionats amb la medicina i la ciència; a partir d'estes “peces” es construirà la secció dels testimonis.

Però tenim també unitats semàntiques més reduïdes i que formaran la secció corresponent al lèxic. Òbviament en els textos trobarem paraules (lexemes) i expressions (semes polilèxics) que poden tindre diverses classes de relació amb la medicina i la ciència³:

1. Lexemes que pel seu significat habitual fan referència a conceptes directament relacionats amb la medicina i la ciència (amb independència de les consideracions sobre l'amplitud de l'àrea semàntica i de la profunditat d'anàlisi que es vullga aplicar): *cama*, *febra*, etc.
2. Lexemes el significat habitual dels quals no fan referència a conceptes medicocientífics però que cobren este significat pel context en el que apareixen: «*me miren els teus luceros*» (*luceros* > *ulls*).
3. Semes polilèxics:
 - a. Que contenen almanco un lexema d'àmbit medicocientífic que pertany al mateix camp semàntic: *faltar l'alé*, *eixir les dents*, *armela ronyosa*.
 - b. Que contenen almanco un lexema d'àmbit medicocientífic però que no pertany al mateix camp semàntic: *estirar les cames* (el sema polilèxic és equivalent a *morir*, mentres que el lexema *cama*, aïllat, fa referència als *membres inferiors*).
 - c. Que estan formats per lexemes que individualment no tenen significació medicocientífica però sí en conjunt: *fer taleca* (morir), *estar mig gàbia* (estar foll), *agarrar un botó* (disgustar-se).
 - d. Que no pertanyen a l'àmbit medicocientífic però que contenen almanco un lexema que, aïlladament, sí: *estar de morros* (estar enfadat), *posar el dit en la*

³ Sobre els conceptes i consideracions semàntiques i l'estudi lèxic, vore ULLMAN, 1981, en especial les pàgines 32 a 35.

llaga (senyalar el punt important d'un problema), *llavar-se les mans* (desentendre's d'alguna cosa).

Com he avançat anteriorment, una de les maneres de presentar el lèxic és jeràrquicament, segons un arbre de categories semàntiques. En este sentit, els tèrmenes corresponents als punts *1*, *2*, *3a*, *3b* i *3c* es classificaran d'acord al seu significat contextual, amb independència del que puguen tindre aïlladament. Els corresponents al *3d* són tractats de dos formes diferents: p.e. *deixar enrotllat com una anguila maresa* donarà *anguila maresa* per al vocabulari alfabètic i serà classificat com a peix, mentres l'expressió lingüística completa passarà a un llistat independent.

C) CONSIDERACIONS SOBRE LES LLENGÜES DEL TEXT

En els sainets d'Escalante són una clara mostra de la situació de diglòssia que patia la societat valenciana de l'últim terç del segle XIX. Trobem de manera habitual dos llengües, la valenciana i la castellana, en íntim contacte, amb interferències mútues però en usos i situacions ben diferents⁴.

En funció d'este contacte entre llengües i de la manipulació conscient que en fa l'autor, el llenguatge escalantí es presenta en tot un mosaic de possibilitats: formes valencianes pures, formes castellanques pures, deformacions paròdiques (p.e. *hipocondrio* > *higopondrio*), interferències entre el valencià i el castellà⁵ que poden ser fonètiques (*corazón*>*corasón*; *ojo*>*oco*), morfològiques (*botifarreta*>*botifarrita*), fonètica i lèxica (*cuixa*>*cuja*), fonètica i semàntica (*torba de cap*>*turba de cabeza*), lèxica (*no deixar alenar* > *no dejar alenar*), lèxica, fonètica i morfològica (*estic més coenta...*>*estoy más cosiente...*) etc, o afectar a unes altres llengües com l'italià (*cervell*>*servello*)... per no comptar els castellanismes ja usuals en el valencià de l'últim terç del segle XIX que no tenen per què ser els mateixos que apareixen circumstancialment en l'obra o que són propis de l'autor. Es veu clarament que intentar classificar de manera precisa les llengües escalantines suposa un esforç que s'escapa per molt de l'àmbit d'esta tesi.

No obstant, seria absurd presentar el lèxic sense donar almenys una orientació de quina llengua pertany, cosa que es pot fer fàcilment en la majoria de les ocasions. Com tota orientació, no pretén ni molt manco ser definitiva i és rònegament una ajuda per a la investigació. Així, es distingixen les següents possibilitats:

- 1) **Valencià:** inclou els tèmens clarament valencians però en alguns casos també pot referir-se ad aquells que sent originàriament castellans tenen una llarga tradició en la nostra llengua. No es tracta de dir si *loco*, o *caldo* i els seus derivats són o no

⁴ Este fenomen es troba àmpliament estudiat amb interessantíssimes consideracions sociolingüístiques en ARACIL, 1990.

⁵ Es considera que dos o més llengües estan en contacte si són usades alternativament per la mateixa persona. Com a conseqüència apareixen desviacions en la norma de les dos llengües, o siga, *interferències*. Estos fenòmens poden afectar els dominis més estructurats de l'idioma, com la fonologia, la morfologia, la sintaxis i algunes zones del vocabulari. Amb el temps, acaben per fixar-se i deixen de dependre de l'estat de bilingüisme o diglòssia (SALA, 1998: 34).

admissibles en la llengua escrita, sinó de deixar constància del seu ús completament habitual i exclusiu en el valencià d'Escalante. No obstant, els castellanismes evidents s'atribuïxen a fenòmens d'*interferència lingüística*. Sols casos molt comptats estan etiquetats *Sense determinar*.

2) **Castellà:** térmens propis d'esta llengua. Inclou també les variacions dialectals dels personatges andalusos com Doña Reparada, de *La moma (salud>zalú)*.

3) **Interferències:** etiqueta que servix per a tots els casos senyalats anteriorment en què la deformació del terme o l'expressió és atribuïble a la interacció de dos llengües en contacte.

4) **Deformacions paròdiques:** qualsevol siga la llengua de context (val. *atmòsfera* < *admòrfeга*; cast. *epigastrio*>*espigastro*). He inclòs en este apartat els defectes dels personatges «farfallosos» com Gonsalo —*El xiquet del Milacre*— o Pepico —*Bolot de oros i mà*—, puix que es tracta d'alteracions del llenguatge tretes pel seu efecte còmic, no d'interferències entre llengües.

5) **Sense determinar:** en casos en què és difícil decidir-se per alguna de les categories anteriors.

6) **Francés, Italià i Llatí:** per a les llengües corresponents.

El llenguatge d'Escalante

A sovint s'ha criticat el nostre autor per la seua barreja de valencià i castellà, se li ha acusat d'amprar castellanismes i d'usar un valencià descurat i vulgar. Certament, el panorama revelat en els paràgrafs anteriors podria donar eixa impressió, així que no voldria deixar de fer referència a la qualitat que subjau en el llenguatge escalantí. Sirera, parlant del teatre d'Escalante li reconeix «un nivell lingüístic (*malgrat l'anarquia ortogràfica*) ben acceptable, millor dit: *més acceptable del que a priori podríem suposar*»⁶.

⁶ SIRERA, 1995: 422.

D) NOTA SOBRE L'EDICIÓ I TRACTAMENT ORTOGRÀFIC DEL TEXT

ESCALANTI

Les obres escalantines reflectixen la situació del valencià de l'època. Així, existix una irregularitat ortogràfica sols matisada per una certa coherència en l'edició de les obres completes feta per Doménech. Per a la presentació dels textos he seguit bàsicament els criteris de transcripció i actualització de l'edició de Sirera i Sirera amb algunes lleus modificacions i que es poden resumir en les següents consideracions.

1. Text valencià:

Escalante segueix un corrent usual de la seua època segons el qual els autors populars utilitzen una ortografia basada en la castellana sobre el dialecte apitxat del valencià, el sistema fonètic del qual presenta menys diferències respecte al castellà que el del valencià general. Com és sabut, el dialecte apitxat no distingix entre /v/ i /b/ a favor del segon fonema, i ensordix /z/ en /s/, i /dʒ/ en /tʃ/⁷. En aplicar l'ortografia castellana, en el cas de <v> i s'adopta la preferència d'ús d'esta llengua (p.e. *haber* per *haver*, *cantaba* per *cantava*, *proba* per *prova*, *calva* per *calba*), la simplificació de totes les grafies de /s/ (<s>, <ss>, <c> i <ç>) i /z/ (<s>, <z>) en <s>, etc. D'esta forma, en escriure en valencià Escalante grafia tal i com ho faria un escriptor castellà que escoltara la pronunciació apitxada; la principal i quasi única característica de l'ortografia tradicional valenciana que conserva és la representació de l'únic fonema consonàntic del valencià apitxat que no té el castellà, /f/, que segueix representant per <x> precedida per <i> (p.e. *baixar*, *patix*, *bixca*).

He considerat convenient procedir a una regularització ortogràfica seguint el model del valencià general perquè no afecta a la qualitat de la informació historicocientífica recollida, al temps que facilita la comprensió i la lectura segons els usos actuals. No obstant això, he mantingut les següents característiques originals:

- Es respecta la morfologia: *ouir* en compte d'*oir* o *oure*

⁷ Respecte a la fonètica del valencià general, vid. SANCHIS GUARNER, 1950: 81-94. Per a la transcripció he seguit les recomanacions de l'Associació Fonètica Internacional segons el model simplificat de BORRÀS HERNANDIS; ARIAS RAMON, *cols.*, 1990: III-IV.

- Es respecta la supressió de consonants, com ara la <d> intervocàlica de les terminacions *-aor* (<-ador), *-aes* (<-ades) i *-à* (<-ada), la de <r> (p.e. *pedre* per *perdre*), etc. En alguns casos es restitueix la consonant entre claudàtors: *do[c]tor*.
- En general, es respecten els trets dialectals: *suspir* (<sospir), *proiectil* (<projectil), *pero* (<però),
- *Yo* i *ya* es transciuen *io* i *ia*.
- Se regularitza l'ús de l'apòstrof i el guionet sempre que no afecte el vocalisme o la mètrica del vers: *qu'el* es transcriu *que el*; *s'el* per *se'l*; *de el* per *del*, etc.

2. Text castellà

Es procedix a l'actualització ortogràfica, quan cal. Com en el cas del valencià, es respecten els trets dialectals quan apareixen, com ara el *ceceo* (pas del fonema /s/ a /θ/, p.e. *salud*>*zalú*) i el *yeísmo* (pas de /ɲ/ a /j/ p.e. *gallina*>*gayina*).

3. Interferències lingüístiques entre valencià i castellà

La dinàmica dels diàlegs fa que a sovint un mateix personatge canvie de llengua dins del mateix vers o estrofa. A més, Escalante usa a sovint les interferències lingüístiques entre valencià i castellà amb intenció còmica. D'esta manera tenim, bàsicament, tres possibilitats:

1. Incorporació de castellanismes en un context lingüístic valencià que impliquen els fonemes /x/ i /θ/ (corresponents, entre altres, a les lletres castellanes <j> i <z> respectivament i que no existixen en valencià). En este cas la paraula va entre cometes:

- "Ojala" / Déu me se'n duguera prompte.
- ¿I a eixe rei, vosté no sap / que io li talle la "jeta"?

2. Incorporació de castellanismes en un context lingüístic valencià que impliquen solucions ortogràfiques diferents en cada llengua. En general, es manté l'ortografia pròpia de la llengua original:

- Tin, peixcaor de granotes. [...] Ves-te'n als CHarcos i als clots: / marXa i agarra cabots.
- Sí siNYor, una niÑera / més lletja que els meus pecats.

3. Personatges valencianoparlants que intenten pronunciar, sense poder, els fonemes privatis del castellà. Així, la <j> (fonema /x/) es pronuncia /k/ (p.e. jefe > /'kefe/ en lloc de la correcta /'xefe/) i el *seseo* (pas del fonema /θ/ a /s/) és constant. En este cas

es manté l'ortografia castellana, de manera que <j>, <ge> i <gi> corresponen sempre a /x/ (i no a /dʒ/ del valencià general), <s> a /s/ (mai a /z/), i <z>, <ce>, <ci> a /θ/ (mai a /s/ o a /z/).

4. Atres llengües

En els textos d'Escalante apareixen també personatges que s'expressen en francès i italià més o menys correcte. Intente respectar l'ortografia de la llengua original en tant en quant no es tracte d'una interferència —especialment fonètica— en el qual cas servixen les consideracions fetes en l'apartat anterior.

E) FORMES DE PRESENTAR EL MATERIAL

1. Presentació dels Testimonis

La secció VII.A) es dedica a la presentació dels testimonis trets de les obres d'Escalante agrupats segons grans àrees temàtiques, cadascuna amb les seues subdivisions.

1. Conceptes 1.1. Difusió de les idees acadèmiques en la cultura popular 1.2. Conceptes generals de salut i cosmovisió corporal 2. El ser humà 2.1. Etapes de la vida 2.2. El cos 2.3. Sexe i reproducció 3. Les malalties i les seues manifestacions 3.1. L'origen de la malaltia 3.2. Manifestacions de la malaltia 3.3. Emocions que repercutixen en la salut 3.4. Dolences i malalties 3.5. Les agressions 3.6. Beneficis de la malaltia 4. La terapèutica 4.1. Teràpia acadèmica 4.2. Remeis populars 5. La prevenció 5.1. Higiene i salut pública 5.2. Higiene privada i hàbits de salut	6. Les professions i l'activitat assistencial 6.1. Els agents populars 6.2. Els agents acadèmics 6.3. Els llocs 6.4. Materials sanitaris 7. L'alimentació 7.1. Visió de l'alimentació 7.2. Activitats relacionades amb l'alimentació 8. Ciència i tècnica 8.1. El món natural i el cosmos 8.2. Els sers vius 8.3. Coneixement, formació i estudis superiors 8.4. Pesos i mides 8.5. Tecnologia de la llar 8.6. Indústria i artesanía 8.7. Comunicacions 8.8. Armes i explosius

Dins de cada apartat es transcriuen els fragments i els diàlegs relacionats amb el tema, s'ordenen, es comenten i en ocasions se citen també els tèrmins de la secció *Vocabulari*.

2. Presentació del lèxic

En fer l'anàlisi dels texts escalantins per a recuperar les paraules i expressions relacionades amb la medicina i la ciència ens enfrontem a una faena ben complexa. El llenguatge científic busca de forma ideal —sense aconseguir-ho— la precisió terminològica, l'exactitud a l'hora de referir-se als conceptes. El llenguatge natural és molt més dúctil i variable, caràcter que es veu potenciat en la literatura i més encara quan es forcen les paraules per a aconseguir efectes còmics i l'aplaudiment del públic. La presentació alfabètica del lèxic és obligada, però per les característiques esmentades adés he cregut convenient presentar-lo també segons una estructura semàntica jerarquitzada que deu molt al *thesaurus*

documental sense arribar a ser-ho i que ens ajudarà a analitzar més adequadament la informació recollida. De manera separada presentaré també una relació alfabètica de les expressions lingüístiques que no tenen significació medicocientífica però que estan constituïdes per elements que sí tenen esta significació.

2.1. Vocabulari

La forma més intuïtiva i immediata de presentar aquelles paraules i expressions relacionades amb la ciència i més particularment amb la medicina que apareixen en les obres escalantines és la simple relació de les mateixes ordenades alfabèticament. El vocabulari ens permet localitzar fàcilment una paraula o expressió si volem comprovar si Escalante l'usa en les seues obres. En lloc de recórrer a la definició que d'eixa paraula o expressió donen els diccionaris usuals he considerat més adequat transcriure la part del text suficient per a contextualitzar-la. En el nostre cas el maneigament del context és molt necessari si volem recuperar tota la informació historicocientífica. Si férem una recollida rònegament de paraules o expressions en determinats casos no s'entendria la seua inclusió perquè *a priori* no tenen relació amb el nostre treball; no obstant, a la llum del context veem com sí que procedix la seua inclusió en el vocabulari (com en el cas «*me miren els teus luceros*»)⁸.

Es fa una relació dels tèrmen específics trets fent constar el context lingüístic en què apareixen, seguit de la/les categoria/es del *thesaurus* en la/les que s'inclouen. És ací on apareixen les cites que contextualitzen la paraula o expressió facilitant així la comprensió de la seua classificació.

2.2. Thesaurus: classificació per famílies ideològiques i semàntiques

Les llengües tenen a sovint *centres d'atracció semàntica* que «concentren» sinònims, molts d'ells metafòrics i que varien segons l'època, la geografia, el nivell sociocultural, etc⁹. En el cas que ens ocupa, podem intuir com conceptes com *l'ebrietat*, o la *follia* van a presentar una gran riquesa de tèrmen i expressions sinònimes o quasi-sinònimes. Per contra, uns altres conceptes com ara la *pallola*, a penes si en tenen de sinònims, però sí que ens pot resultar interessant comprovar d'una ullada quantes malalties infeccioses apareixen en els texts. La presentació merament alfabètica del lèxic no facilita la identificació dels atractors

⁸ Sobre l'ús del context per a precisar el significat d'un lexema, ULLMAN, 1981, pp. 57-60.

⁹ ULLMAN, 1981: 168.

semàntics ni de conceptes que ideològicament estan molt pròxims. Per este motiu he considerat convenient la confecció d'un *thesaurus* per a poder presentar una anàlisi del lèxic més completa. D'esta manera pretenc oferir una millor visió de l'amplitud del lèxic utilitzat i de quines són les àrees semàntiques historicocientífiques i historicomèdiques que ixen amb més freqüència en les obres escalantines.

El terme *thesaurus* s'ha d'entendre ací en son sentit més ample, ço és, com un sistema estructurat de conceptes amb indicació jeràrquica i relació associativa entre els conceptes o descriptors. No ha segut la meua intenció desenrotllar un *thesaurus* en el sentit documentaliste ja que l'objectiu no és proporcionar un instrument per a la recuperació de documents mèdics i científics, com seria el cas d'un *thesaurus* a l'ús i que comporta una jerarquització de tèrmen i un control terminològic molt precís. Tampoc té com a objecte la indexació de tèrmen científics sinó que s'orienta al llenguatge natural present en unes obres de teatre. En este sentit potser fóra més aclaridor parlar de l'estructura semàntica d'un diccionari d'idees més que d'un *thesaurus*, sols que en compte de ser general estaria centrada en les àrees de la salut, la medicina, la naturalea, la ciència i la tècnica. L'aplicació de la semàntica documental a la historia de la medicina i la epidemiologia històrica és una fructífera línia d'investigació de l'*Instituto de Historia de la Ciencia y Documentación "López Piñero"*¹⁰. El meu treball beu directament d'estos antecedents encara que en variar les fonts sobre les que treballo se separa lleugerament en l'objecte —llenguatge natural vs. llenguatge científic—, l'amplitud del camp —no sols malalties i causes de mort, sinó també aliments, parts del cos, parentius, etc— i la metodologia —control terminològic i estructura jeràrquica molt menys estricta—.

2.3. Expressions lingüístiques

Tal com he dit en parlar del nivell d'anàlisi, recupere aquelles expressions com a tals no tenen interès medicocientífic però que contenen algun terme que sí que ho té. Com ara, *posar en boca a algú* (malparlar d'algú), *robar el cor* (enamorar), *fer l'oso* (galantejar), etc. Es presenten llistades alfabèticament pel terme amb més càrrega semàntica: *ales*, *donar* —.

¹⁰ LÓPEZ PIÑERO, *et al.*, 1994.

F) TRACTAMENT DEL LÈXIC

* En general no es donen aclariments ni definicions de les paraules, sent la cita textual de l'obra i la classificació del *thesaurus* els elements que emmarquen semànticament els lexemes. No obstant això, en els casos de lèxic inusual o de significat dubtós s'han fet comentaris aclaridors, recolzats sempre que ha segut possible en cites bibliogràfiques. En este sentit han segut de gran ajuda les notes aclaridores de l'edició crítica de les obres d'Escalante feta per Sirera i Sirera (ESCALANTE, 1995), el *Novísimo Diccionario General Valenciano-Castellano* de J. Martí Gadea i l'insubstituïble *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'A. Alcover i F.B. Moll; una relació més exhaustiva de les obres consultades es pot trobar en l'apartat de Bibliografia.

* El fragment de text que fa de context d'un lexema normalment és una sola frase. No obstant això, en ocasions cal agafar més text o part d'un diàleg. L'eliminació d'un subfragment considerat prescindible s'ha indicat per [...].

* En les locucions i perífrasis s'ha donat preferència al terme amb més càrrega semàntica, habitualment un substantiu, p.e. *cama, estar en la — en alt; camisa, no arribar la — al cos; juí, pe[r]dre el —*.

* Els tèrmins anatòmics, d'animals i de vegetals s'inclouen en el vocabulari i el *thesaurus* encara que en el text apareguen rònegament dins d'una expressió lingüística o en sentit metafòric o figurat. P.e., *pèls, no tindre — en la llengua*, a més de comptar com a expressió lingüística aporta al vocabulari les paraules *pèl* i *llengua*.

* Les formes verbals han segut passades a l'infinitiu i en cas de perífrasis negatives, es manté el *no*. P.e. «*no puc respirar del pit*» > *no poder respirar [del pit]*.

* Els substantius i adjectius tenen la mateixa entrada per als dos gèneres, però fent constar la forma amb què apareixen al text: p.e. *trencat de color, estar —; redó -ona, caure —; mala, caure—*. S'exceptuen els casos en el quals:

a) varia el significat: p.e. *do[c]tora* no és una dona que té per professió la medicina, sinó l'esposa del *do[c]tor* i, per tant, té entrada diferent.

- b) són dos formes diferents: *cavall* i *e[gl]ua*.
- c) en els parentius i tèrmins per a designar les persones.

* Es respecten els sufixos diminutius i augmentatius, si n'hi ha: *gatet*; *gossot*.

* Els substantius i adjectius passen de plural a singular excepte:

- a) en aquells casos en què l'ús habitual és en plural (p.e. *entranyes*).
- b) quan formen part d'una expressió lingüística (p.e. *comes*, *estirar les* —).

* En el cas de les interferències, s'ha donat entrada als tèrmins que presentaven variació en singular (*safrà* i *zafrà*), però no si únicament variaven en plural (*garrofes* i *garrofez*). Cal recordar, tal i com es fa constar en l'apartat dedicat a l'ortografia dels tèrmins escalantins, que es respecten les modificacions col·loquials i que interferències i deformacions paròdiques segueixen en general l'ortografia castellana.

G) CONFECCIÓ DE L'ARBRE SEMÀNTIC DEL *THESAURUS*

1. Procediment i criteris seguits

Per a la confecció de l'arbre del *thesaurus* he usat com a models alguns d'específics i uns altres generals. Els repertoris habituals de lèxic mèdic presenten com a inconvenient un llenguatge neutre i essencialment tècnic en què difícilment tenen cabuda moltes expressions vagues, genèriques o hui desfasades que són pròpies d'un llenguatge col·loquial tan expressiu com el d'un sainet. Per altra banda, els diccionaris ideològics generals solen tocar massa superficialment els aspectes mèdics, científics i tècnics. De la necessitat d'adaptar-me tant com fóra possible a camps semàntics útils per a un historiador de la medicina i de poder captar tota la riquesa del llenguatge popular del nostre autor he confeccionat un arbre de categories semàntiques que no pretén ser altra cosa que una ajuda, com ja he dit, per a entendre millor el cabal lèxic escalantí, sense cap pretensió de control terminològic ni d'arribar a un nivell d'anàlisi exhaustiu. Les obres en què m'he recolzat fonamentalment són el *Medical Subject Headings*, d'*Index Medicus*, el *Diccionari Ideològic* d'E. Sabater, el *Diccionario Ideológico* de J. Casares, el *Cambridge Word Selector Inglés Español*, i el *Longman Lexicon of Contemporary English*, de T. McArthur.

De la consulta de les obres anteriors vaig fer una previsió de les necessitats de l'arbre de categories semàntiques i dels descriptors. L'arbre té tres nivells de descriptors o tèrmins genèrics i que no pertanyen al llenguatge escalantí, p.e.:

C. La persona

- ...
- C08. Els sentits
 - C08.A. Olfacte
 - C08.B. Visió
- ...

En uns pocs casos el descriptor de segon nivell no té subdivisions i coincideix, per tant, amb el de tercer nivell:

B. Organismes vius

- B01. Organismes vius en general
- B01. Organismes vius en general

Els descriptors han segut triats amb la intenció que en el nivell més específic tinguen cabuda:

- Sinònims i quasi-sinònims¹¹, p.e. *E08.D. Traumatismes, ferides i colps: arrap; pelaiïra; rascaiïra; raspà[da]*.
- Variacions morfològiques, p.e. *E09.B. Malalties neurològiques: apopleixia; apopleixiat; apoplèctic; plopeixia*.
- Tèrmens relacionats conceptualment, p.e. *E04.B. Infeccions sistèmiques: còlera; pallola; pesta; peste blava; pigota, etc.*
- Conceptes o semes més restringits, p.e. *C05.C. Cara i coll: barba; cara; careta; clotet; coll; front; nas; nassut; pamet, etc.*

Evidentment, incloc tant lexemes simples com semes polilèxics: p.e. dins del descriptor *E14.D. Embriagar-se, estar ebri* classifique *achisparsa* i *pàmpol, agarrar un* —. I, com no, la variabilitat lingüística: *C18.F. Vellea, envellir: vellea* (valencià); *vejez* (castellà).

Per a evitar repeticions, els bolets, vegetals i animals que apareguen en un context susceptible de ser considerats aliments, es classifiquen dins l'àrea *D. Alimentació i Higiene* i no en *B. Organismes vius* on estan els fongs, plantes i animals en general. Igualment en el cas de les plantes medicinals, que si en el text s'usen com a tals van al descriptor *F02.A. Medicaments i plantes medicinals*, i si no és el cas van a *B04.G. Plantes aromàtiques i medicinals*. En cas que el terme pugua ser classificat en dos llocs diferents, des del descriptor es remet al complementari: *E02.B. Agressions físiques [vore també E08.D.]*; *E08.D. Traumatismes, ferides i colps [vore també E02.B]*.

Com he dit, en un principi vaig fer una estructura semàntica jeràrquica a partir de la qual comencí la recollida lèxica. Este procediment seria comparable a tindre una calaixera en la que anem col·locant paraules¹², de manera que en acabar el nostre treball els calaixos buits també nos donarien informació sobre aquelles àrees que no són esmentades per Escalante. Fiu una prova amb les quatre primeres obres i prompte haguí de rectificar l'estructura. Efectivament, el llenguatge viu s'adapta malament a les estructures rígides, en especial quan

¹¹ SOERGEL, 1895: 22.

¹² Sobre els problemes i avantatges de la indexació *request-oriented* i de la tècnica *checklist*, vore SOERGEL, 1985, p. 45 i ss.

se volen aplicar unes idees prèvies derivades de la formació mèdica acadèmica actual¹³. Així, l'expressió *bilis exaltada* no es podia classificar dins de les malalties digestives com a primera vista es podria pensar, sinó entre les alteracions pròpies de la galènica teoria humoral. La redacció definitiva de l'arbre semàntic ha segut, per tant, conseqüència de la interacció dinàmica amb els textos.

¹³ L'encaixament en epígrafs formulats *a priori* de les fonts històriques ha segut criticat en LÓPEZ PIÑERO, *et al.*, 1994 i matisat per les tècniques de la semàntica documental.

2. Arbre semàntic

L'arbre presenta 7 descriptors genèrics, 66 descriptors de segon nivell i 299 de tercer nivell.

A. Vida i mort

- A01. Relatiu a la vida
 - A01. Viure, vida, estar viu
- A02. Relatiu a la mort
 - A02.A. La mort, estar mort
 - A02.B. Morir, matar, llevar-se la vida
- A03. Estats alternatius
 - A03. Estats alternatius

B. Organismes vius

- B01. Organismes vius en general
 - B01. Organismes vius en general
- B02. Bacteris, virus i protozous
 - B02. Bacteris, virus i protozous
- B03. Fongs [vore també D02.C]
 - B03. Fongs [vore també D02.C]
- B04. Plantes [vore també D02]
 - B04.A. Conceptes i parts de les plantes
 - B04.B. Formes de nomenar els vegetals
 - B04.C. Arbres
 - B04.D. Plantes que donen fruits comestibles
 - B04.E. Arbusts
 - B04.G. Plantes aromàtiques i medicinals
 - B04.H. Plantes diverses
 - B04.I. Flors
 - B04.J. Conjunts i plantacions
- B05. Animals [vore també D02]
 - B05.A. Parts dels animals (genèrics)
 - B05.B. Fases i etapes dels animals (genèrics)
 - B05.C. Animals en general
 - B05.D. Artròpodes
 - B05.E. Altres invertebrats
 - B05.G. Peixos
 - B05.H. Mariscs, crustacis i uns altres animals marins
 - B05.I. Amfibis
 - B05.J. Rèptils
 - B05.K. Aus
 - B05.L. Mamífers
 - B05.M. Animals fantàstics

C. La persona

- C01. La persona segons edat i sexe
 - C01.A. Persona en general
 - C01.B. Home, masculí
 - C01.C. Dona, femení
 - C01.D. Xiquets
 - C01.E. Home jove
 - C01.F. Dona jove
 - C01.G. Home major
 - C01.H. Dona major
- C02. Parentius
 - C02.A. Parentius biològics
 - C02.B. Parentius socials i estats civils
 - C02.C. Parentius genèrics
- C03. Complexió corporal
 - C03.A. Gros i engrossar [v. també E03.E.]
 - C03.B. Prim [vore també E03.E.]
 - C03.C. Robust, templat

- C03.D. Complexió dèbil
- C03.E. Alt d'estatura
- C03.F. Baix d'estatura
- C04. Condicions i estats relacionats amb la salut
 - C04.A. Estar sa, salut, saludable
 - C04.B. Mostrar energia i vitalitat
 - C04.C. Força
 - C04.D. Cansament
 - C04.E. Estar sobri
- C05. Anatomia
 - C05.A. Cos i aspecte en general
 - C05.B. Cap en general i parts
 - C05.C. Cara i coll
 - C05.D. Boca i sistema estomatognàtic
 - C05.E. Oïts i parts
 - C05.F. Ulls i parts
 - C05.G. Tronc
 - C05.H. Braços
 - C05.I. Mans i dits de la mà
 - C05.J. Cames i peus
 - C05.K. Pell i fàneres (excepte pèls)
 - C05.L. Cabells i pèls
 - C05.M. Genitals femenins
 - C05.N. Genitals masculins
 - C05.O. Sistema nefrourinari
 - C05.P. Sistema cardiocirculatori
 - C05.Q. Sistema digestiu i hepatobiliar
 - C05.R. Sistema respiratori i laringi
 - C05.S. Sang i sistema hematopoètic
 - C05.T. Sistema nerviós
 - C05.U. Sistema osteomuscular
 - C05.V. Visceres en general
 - C05.W. Tèrmens mal usats
- C06. Processos fisiològics
 - C06.A. Respiració
 - C06.B. Circulació
 - C06.C. Digestió i masticació
 - C06.D. Menstruació
 - C06.E. Rubefacció facial
 - C06.F. Altres reaccions vegetatives
- C07. Fluids externs i residus corporals
 - C07.A. Fluids en general
 - C07.B. Saliva
 - C07.C. Suor
 - C07.D. Llàgrimes
 - C07.E. Orina
 - C07.F. Excrements
 - C07.G. Bilis
 - C07.H. Mucositat
- C08. Els sentits
 - C08.A. Olfacte
 - C08.B. Visió
 - C08.C. Audició
 - C08.D. Equilibri
 - C08.E. Gust
 - C08.F. Tacte
- C09. Sexe i reproducció

- C09.A. Desig i activitat sexual
- C09.B. Reproducció
- C09.C. Embaràs
- C09.D. Part
- C09.E. Criança
- C09.F. Herència
- C10. Reaccions primàries del ser humà
 - C10.A. Riure
 - C10.B. Plorar
 - C10.C. Altres reaccions primàries
- C11. Consciència, son i somnis
 - C11.A. Vigília
 - C11.B. Son i somnolent
 - C11.C. Dormir i despertar
 - C11.D. Estat de son
 - C11.E. Somnis
- C12. Llenguatge
 - C12.A. Parlar
 - C12.B. Fonació
 - C12.C. Altres formes d'expressió
- C13. Memòria
 - C13.A. Memòria i recordar
 - C13.B. Oblit i oblidar [vore E14.B.]
- C14. Agitació i relatius
 - C14.A. Ansietat, nerviosisme
 - C14.B. Estar tranquil, relaxar-se
 - C14.C. Emocions, esglais, disgusts, indignació
 - C14.D. Altres alteracions de l'ànim
- C15. Intel·ligència i habilitat
 - C15.A. Intel·ligència i saviea
 - C15.B. Habilitat i agilitat
 - C15.C. Persona poc intel·ligent, inepta o tosca
- C16. Pensament i trellat
 - C16.A. Trellat, enteniment
 - C16.B. Pensament
- C17. Simulacions
 - C17. Simulacions
- C18. Etapes de la vida
 - C18.A. Nàixer
 - C18.B. Xiquea
 - C18.C. Créixer
 - C18.D. Joventut
 - C18.E. Madurar
 - C18.F. Vellea, envellir
- C19. L'esfera espiritual
 - C19. L'esfera espiritual
- D. Alimentació i higiene**
 - D01. Menjar i beure en general
 - D01.A. Menjar i menjars
 - D01.B. Beure
 - D01.C. Fam, famolenc, dejú
 - D01.D. Set, assedegat
 - D01.E. Menjar exageradament
 - D01.F. Altres conceptes relatius a l'alimentació
 - D02. Aliments [vore també B04 i B05]
 - D02.A. Aliments en general
 - D02.B. Verdures i hortalisses
 - D02.C. Cereals
 - D02.D. Altres aliments vegetals
 - D02.E. Bolets comestibles [vore també B03]
 - D02.F. Fruits secs
 - D02.G. Fruïtes
 - D02.H. Embotits i altres productes carnis
 - D02.I. Classes de carn
 - D02.J. Formes de presentar la carn
 - D02.K. Aus i ous
 - D02.L. Llet i derivats làctics
 - D02.M. Peix i productes de la mar
 - D02.N. Oli i greixos
 - D02.O. Pa i uns altres productes del forn
 - D02.P. Dolços i rebosteria
 - D02.Q. Plats cuinats o preparats
 - D02.R. Salses
 - D02.S. Espècies i condiments
 - D02.T. Queviures diversos
- D03. Begudes**
 - D03.A. Aigua
 - D03.B. Begudes alcohòliques
 - D03.C. Refrescs i begudes no alcohòliques
 - D03.D. Infusions
- D04. Tabac i altres drogues (excepte alcohol)**
 - D04.A. Tabac
 - D04.B. Altres drogues (excepte alcohol)
- D05. Subministrament d'aliments i begudes**
 - D05.A. Llocs on es vénen aliments i begudes
 - D05.B. Agents que subministren o vénen aliments i begudes
 - D05.C. Tecnologia alimentària
 - D05.D. Aliments en mal estat
- D06. Neteja i higiene personal**
 - D06.A. Net, mudat
 - D06.B. Brut, desastrat
 - D06.C. Llavar-se, mudar-se
 - D06.D. Recapte del cabell i pentinats
 - D06.E. Cosmètics i afaits
 - D06.F. Coses que es gasten per arreglar-se
- E. Alteracions i patologia**
 - E01. Alterar-se i emmalaltir
 - E01.A. Alterar-se, caure mal, recidivar
 - E01.B. Fer o fer-se mal
 - E01.C. Mala salut, mala condició física
 - E01.D. Malalties, processos i dolences
 - E01.E. Descriptors de la malaltia i les dolences
 - E01.F. Formes de referir-se als malalts
 - E02. Causes d'alteracions o malalties
 - E02.A. Herència
 - E02.B. Agressions físiques [vore també E08.D.]
 - E02.C. Contagi, infecció
 - E02.D. Intoxicacions i verins
 - E02.E. Altres causes ambientals
 - E02.F. Supersticions
 - E02.F. Causes diverses
 - E03. Síntomes generals
 - E03.A. Dolor
 - E03.B. Inflamació
 - E03.C. Febre
 - E03.D. Malestar
 - E03.E. Desmillorament
 - E03.F. Debilitat, falta de forces
 - E03.G. Desmenjament, anorèxia
 - E03.H. Pèrdua de pes i consumpció [v. tb.C03.A. i C03.B.]
 - E03.I. Marejos, atarantament i relatius
 - E03.J. Desvaniment, disminució de la consciència
 - E03.K. Acalorament i sufoquina
 - E03.L. Alteracions emocionals
 - E03.M. Perdre el color
 - E03.N. Altres símptomes generals
 - E04. Malalties infeccioses
 - E04.A. Infeccions locals

- E04.B. Infeccions sistèmiques
 - E04.C. Paràsits
 - E05. Alteracions respiratòries i rinolaringològiques
 - E05.A. Síntomes respiratoris i rinolaringològics
 - E05.B. Malalties respiratòries i rinolaringològiques
 - E06. Alteracions cardiocirculatories
 - E06.A. Síntomes cardiocirculatoris
 - E06.B. Alteracions i malalties cardiocirculatories
 - E07. Alteracions digestives i del fetge
 - E07.A. Síntomes digestius
 - E07.B. Enfit, enfitat
 - E07.C. Altres alteracions i malalties digestives
 - E08. Alteracions osteomusculars i traumàtiques
 - E08.A. Síntomes osteomusculars
 - E08.B. Malformacions i recialles físiques
 - E08.C. Dolences i malalties osteomusculars
 - E08.D. Traumatismes, ferides i cops [v. tb. E02.B.]
 - E09. Alteracions neurològiques
 - E09.A. Síntomes neurològics
 - E09.B. Malalties neurològiques
 - E10. Alteracions dels òrgans dels sentits
 - E10.A. Alteracions dels oïts i l'audició
 - E10.B. Alteracions dels ulls i la visió
 - E11. Alteracions de pell i fàneres
 - E11.A. Lesions i alteracions dermatològiques
 - E11.B. Síntomes dermatològics
 - E11.C. Malalties dermatològiques
 - E12. Problemes ginecoobstètics
 - E12.A. Síntomes ginecològics
 - E12.B. Malalties ginecològiques
 - E12.C. Problemes de la gestació
 - E13. Alteracions nefrourinàries
 - E13.A. Síntomes nefrourinaris
 - E13.B. Malalties nefrourinàries
 - E14. Alteracions psicològiques o psiquiàtriques
 - E14.A. Perdre el cap, follia, enfol·lir
 - E14.B. Poca memòria, desmemoriat [v. C12.B.]
 - E14.C. Enrònies, manies i obsessions
 - E14.D. Embriagar-se, estar ebri
 - E14.E. Altres efectes de l'alcohol
 - E14.F. Altres drogodependències
 - E14.G. Desvariar, perdre el juí
 - E14.H. Alteracions de l'ànim
 - E14.I. Ofuscar-se, obnubilar-se
 - E14.J. Altres símptomes psicopatològics
 - E15. Alteracions del llenguatge
 - E15. Alteracions del llenguatge
 - E16. Afeccions bucodentals
 - E16. Afeccions bucodentals
 - E17. Alteracions de la funció sexual
 - E17. Alteracions de la funció sexual
 - E18. Sagnats i alteracions hematopoètiques
 - E18. Sagnats i alteracions hematopoètiques
 - E19. Alteracions diverses
 - E19.A. Alteracions humerals
 - E19.B. Alteracions pròpies de la cultura popular
 - E19.C. Alteracions no identificades
- F. Terapèutica**
- F01. Sanar, curar
 - F01.A. Recuperar-se, millorar, anar bé
 - F01.B. Examinar un malalt
 - F01.C. Atendre un malalt
 - F01.D. Curar un malalt
 - F01.E. Altres accions i activitats dels agents sanitaris
 - F02. Coses que ajuden a la gent a sanar
 - F02.A. Medicaments i plantes medicinals
 - F02.B. Descriptors dels medicaments
 - F02.C. Formes i presentacions farmacèutiques
 - F02.D. Remeis populars
 - F02.F. Materials i procediments instrumentals
 - F02.G. Crosses i pròtesis
 - F02.H. Altres accions i procediments terapèutics
 - F03. Persones que ajuden a sanar
 - F03.A. Metge
 - F03.B. Cirurgians i dentistes
 - F03.C. Barbers
 - F03.D. Comare
 - F03.E. Apotecari
 - F03.F. Sanadors
 - F03.G. Altres
 - F04. Llocs relacionats amb l'acte terapèutic
 - F04.A. Hospitals
 - F04.B. Manicomis
 - F04.C. Barberies
 - F04.D. Botica o farmàcia
 - F04.E. Altres llocs
- G. Ciència, tècnica i artesanía**
- G01. Conceptes mèdics, científics i tècnics
 - G01.A. Conceptes i tèrmens mèdics
 - G01.B. Conceptes i tèrmens científics
 - G01.C. Conceptes i tèrmens tècnics
 - G01.D. Formació i estudis
 - G01.E. Conceptes i tèrmens mal usats
 - G02. El món natural
 - G02.A. Cosmos i cicles de la Terra
 - G02.B. Accidents geogràfics
 - G02.C. L'oratge
 - G03. Càlculs
 - G03. Càlculs
 - G04. Pesos i mides
 - G04.A. Massa
 - G04.B. Longitud
 - G04.C. Capacitat
 - G04.D. Temps
 - G04.E. Altres magnituds
 - G05. Comunicacions
 - G05.A. Correus
 - G05.B. Altres formes de comunicació
 - G06. Transport
 - G06.A. Tracció animal
 - G06.B. Tracció mecànica
 - G06.C. Transport per aigua
 - G07. Indústria i artesanía
 - G07.A. Aïnes i ferramentes
 - G07.B. Oficis
 - G07.C. Productes i matèries primeres
 - G07.D. Metalls, aliatges i elements químics.
 - G07.E. Teixits
 - G07.F. Llocs de treball específics
 - G08. Armes i explosius
 - G08.A. Armes blanques
 - G08.B. Armes de foc, projectils i municions
 - G08.C. Parts i accions de les armes
 - G08.D. Explosius i pirotècnia
 - G09. Il·luminació i energia
 - G09.A. Il·luminació
 - G09.B. Energia
 - G10. Tecnologia

3. Llistat dels descriptors

3.1. Descriptors de primer nivell

- D. Alimentació i higiene
- E. Alteracions i patologia
- G. Ciència, tècnica i artesania
- C. La persona
- B. Organismes vius
- F. Terapèutica
- A. Vida i mort

3.2. Descriptors de segon nivell

- E16. Afeccions bucodentals
- C14. Agitació i relatius
- D02. Aliments [vore també B04 i B05]
- E06. Alteracions cardiocirculatories
- E17. Alteracions de la funció sexual
- E11. Alteracions de pell i fàneres
- E15. Alteracions del llenguatge
- E10. Alteracions dels òrgans dels sentits
- E07. Alteracions digestives i del fetge
- E19. Alteracions diverses
- E13. Alteracions nefrourinàries
- E09. Alteracions neurològiques
- E08. Alteracions osteomusculars i traumàtiques
- E14. Alteracions psicològiques o psiquiàtriques
- E05. Alteracions respiratòries i rinolaringològiques
- E01. Alterar-se i emmalaltir
- C05. Anatomia
- B05. Animals [vore també D02]
- G08. Armes i explosius
- B02. Bacteris, virus i protozous
- D03. Begudes
- G03. Càlculs
- E02. Causes d'alteracions o malalties
- C03. Complexió corporal
- G05. Comunicacions
- G01. Conceptes mèdics, científics i tècnics
- C04. Condicions i estats relacionats amb la salut
- C11. Consciència, son i somnis
- F02. Coses que ajuden a la gent a sanar
- G02. El món natural
- C08. Els sentits
- A03. Estats alternatius
- C18. Etapes de la vida
- C07. Fluids externs i residus corporals
- B03. Fongs [vore també D02.C]
- G09. Il·luminació i energia
- G07. Indústria i artesania
- C15. Intel·ligència i habilitat
- C01. La persona segons edat i sexe
- C19. L'esfera espiritual
- C12. Llenguatge
- F04. Llocs relacionats amb l'acte terapèutic
- E04. Malalties infeccioses
- C13. Memòria
- D01. Menjar i beure en general
- D06. Neteja i higiene personal
- B01. Organismes vius en general
- C02. Parentius
- C16. Pensament i tretat
- F03. Persones que ajuden a sanar
- G04. Pesos i mides
- B04. Plantes [vore també D02]
- E12. Problemes ginecoobstètrics
- C06. Processos fisiològics
- C10. Reccions primàries del ser humà
- A02. Relatiu a la mort
- A01. Relatiu a la vida
- E18. Sagnats i alteracions hematopoètiques
- F01. Sanar, curar
- C09. Sexe i reproducció
- E03. Síntomes generals
- C17. Simulacions
- D05. Subministrament d'aliments i begudes
- D04. Tabac i altres drogues (excepte alcohol)
- G10. Tecnologia
- G06. Transport

3.3. Descriptors de tercer nivell

- E03.K. Acalorament i sufoquina
- G02.B. Accidents geogràfics
- E16. Afeccions bucodentals
- D05.B. Agents que subministren o vénen aliments i begudes
- E02.B. Agressions físiques [vore també E08.D.]
- D03.A. Aigua
- G07.A. Aïnes i ferramentes
- D02.A. Aliments en general
- D05.D. Aliments en mal estat
- C03.E. Alt d'estatura
- E14.H. Alteracions de l'ànim
- E17. Alteracions de la funció sexual
- E15. Alteracions del llenguatge
- E10.A. Alteracions dels oïts i l'audició
- E10.B. Alteracions dels ulls i la visió
- E03.L. Alteracions emocionals
- E19.A. Alteracions humorals
- E06.B. Alteracions i malalties cardiocirculatories
- E19.C. Alteracions no identificades

- E19.B. Alteracions pròpies de la cultura popular
E01.A. Alterar-se, caure mal, recidivar
B05.I. Amfibis
B05.C. Animals en general
B05.M. Animals fantàstics
C14.A. Ansietat, nerviosisme
B04.C. Arbres
B04.E. Arbusts
G08.A. Armes blanques
G08.B. Armes de foc, projectils i municions
B05.D. Artròpodes
F01.C. Atendre un malalt
F03.G. Altres
F01.E. Altres accions i activitats dels agents sanitaris
F02.H. Altres accions i procediments terapèutics
D02.D. Altres aliments vegetals
C14.D. Altres alteracions de l'ànim
E07.C. Altres alteracions i malalties digestives
E02.E. Altres causes ambientals
D01.F. Altres conceptes relatius a l'alimentació
E14.F. Altres drogodependències
D04.B. Altres drogues (excepte alcohol)
E14.E. Altres efectes de l'alcohol
C12.C. Altres formes d'expressió
G05.B. Altres formes de comunicació
B05.E. Altres invertebrats
F04.E. Altres llocs
G04.E. Altres magnituds
C10.C. Altres reaccions primàries
C06.F. Altres reaccions vegetatives
E03.N. Altres símptomes generals
E14.J. Altres símptomes psicopatològics
C08.C. Audició
B05.K. Aus
D02.K. Aus i ous
B02. Bacteris, virus i protozous
C03.F. Baix d'estatura
F04.C. Barberies
F03.C. Barbers
D03.B. Begudes alcohòliques
D01.B. Beure
C07.G. Bilis
C05.D. Boca i sistema estomatognàtic
D02.E. Bolets comestibles [vore també B03]
F04.D. Botica o farmàcia
F03.E. Apotecari
C05.H. Braços
D06.B. Brut, desastrat
C05.L. Cabells i pèls
G03. Càlculs
C05.J. Cames i peus
C04.D. Cansament
C05.B. Cap en general i parts
G04.C. Capacitat
C05.C. Cara i coll
E02.F. Causes diverses
D02.C. Cereals
C06.B. Circulació
F03.B. Cirurgians i dentistes
D02.I. Classes de carn
F03.D. Comare
C03.D. Complexió dèbil
B04.A. Conceptes i parts de les plantes
G01.B. Conceptes i tèrmens científics
G01.E. Conceptes i tèrmens mal usats
G01.A. Conceptes i tèrmens mèdics
G01.C. Conceptes i tèrmens tècnics
B04.J. Conjunts i plantacions
E02.C. Contagi, infecció
G05.A. Correus
C05.A. Cos i aspecte en general
D06.F. Coses que es gasten per arreglar-se
D06.E. Cosmètics i afaits
G02.A. Cosmos i cicles de la Terra
C18.C. Créixer
C09.E. Criança
F02.G. Crosses i pròtesis
F01.D. Curar un malalt
E03.F. Debilitat, falta de forces
E01.E. Descriptors de la malaltia i les dolences
F02.B. Descriptors dels medicaments
C09.A. Desig i activitat sexual
E03.G. Desmenjament, anorèxia
E03.E. Desmillorament
E03.J. Desvaniment, disminució de la consciència
E14.G. Desvariar, perdre el juí
C06.C. Digestió i masticació
G10.C. Diversos
D02.P. Dolços i rebosteria
E08.C. Dolences i malalties osteomusculars
E03.A. Dolor
C01.F. Dona jove
C01.H. Dona major
C01.C. Dona, femení
C11.C. Dormir i despertar
C09.C. Embaràs
D02.H. Embotits i altres productes carnis
E14.D. Embriagar-se, estar ebri
C14.C. Emocions, esglais, disgusts, indignació
G09.B. Energia
E07.B. Enfit, enfitat
E14.C. Enrònies, manies i obsessions
C08.D. Equilibri
D02.S. Espècies i condiments
C04.A. Estar sa, salut, saludable
C04.E. Estar sobri
C14.B. Estar tranquil, relaxar-se
C11.D. Estat de son
A03. Estats alternatius
F01.B. Examinar a un malalt
C07.F. Excrements
G08.D. Explosius i pirotècnia
D01.C. Fam, famolenc, dejú
B05.B. Fases i etapes dels animals (genèrics)
E03.C. Febre
E01.B. Fer o fer-se mal
B04.I. Flors
C07.A. Fluids en general
C12.B. Fonació
B03. Fongs [vore també D02.C]
C04.C. Força
G01.D. Formació i estudis
B04.B. Formes de nomenar els vegetals
D02.J. Formes de presentar la carn
E01.F. Formes de referir-se als malalts
F02.C. Formes i presentacions farmacèutiques
G10.B. Fotografia
D02.G. Fruites
D02.F. Fruits secs
C05.M. Genitals femenins
C05.N. Genitals masculins
C03.A. Gros i engrossar [vore també E03.E.]
C08.E. Gust
C15.B. Habilitat i agilitat

- C09.F. Herència
 E02.A. Herència
 C01.E. Home jove
 C01.G. Home major
 C01.B. Home, masculí
 F04.A. Hospitals
 G09.A. Il·luminació
 E04.A. Infeccions locals
 E04.B. Infeccions sistèmiques
 E03.B. Inflamació
 D03.D. Infusions
 C15.A. Intel·ligència i saviesa
 E02.D. Intoxicacions i verins
 C18.D. Joventut
 C19. L'esfera espiritual
 G02.C. L'oratge
 A02.A. La mort, estar mort
 E11.A. Lesions i alteracions dermatològiques
 C07.D. Llàgrimes
 D06.C. Llavar-se, mudar-se
 D02.L. Llet i derivats làctics
 G07.F. Llocs de treball específics
 D05.A. Llocs on es vénen aliments i begudes
 G04.B. Longitud
 C18.E. Madurar
 E01.C. Mala salut, mala condició física
 E11.C. Malalties dermatològiques
 E12.B. Malalties ginecològiques
 E13.B. Malalties nefrounàries
 E09.B. Malalties neurològiques
 E05.B. Malalties respiratòries i rinolaringològiques
 E01.D. Malalties, processos i dolences
 E03.D. Malestar
 E08.B. Malformacions i recialles físiques
 B05.L. Mamífers
 F04.B. Manicomis
 C05.I. Mans i dits de la mà
 E03.I. Marejos, atarantament i relatius
 B05.H. Mariscs, crustacis i uns altres animals marins
 G04.A. Massa
 F02.F. Materials i procediments instrumentals
 F02.A. Medicaments i plantes medicinals
 C13.A. Memòria i recordar
 D01.E. Menjar exageradament
 D01.A. Menjar i menjars
 C06.D. Menstruació
 G07.D. Metalls, aliatges i elements químics.
 F03.A. Metge
 A02.B. Morir, matar, llevar-se la vida
 C04.B. Mostrar energia i vitalitat
 C07.H. Mucositat
 C18.A. Nàixer
 D06.A. Net, mudat
 C13.B. Oblit i oblidar [v. E14.B.]
 G07.B. Oficis
 E14.I. Ofuscar-se, obnubilar-se
 C05.E. Oïts i parts
 C08.A. Olfacte
 D02.N. Oli i greixos
 B01. Organismes vius en general
 C07.E. Orina
 D02.O. Pa i uns altres productes del forn
 E04.C. Paràsits
 C02.A. Parentius biològics
 C02.C. Parentius genèrics
 C02.B. Parentius socials i estats civils
 C12.A. Parlar
 C09.D. Part
 B05.A. Parts dels animals (genèrics)
 G08.C. Parts i accions de les armes
 D02.M. Peix i productes de la mar
 B05.G. Peixos
 C05.K. Pell i fàneres (excepte pèls)
 C16.B. Pensament
 E14.A. Perdre el cap, folia, enfollir
 E03.M. Perdre el color
 E03.H. Pèrdua de pes i consumpció [v. tb.C03.A. i C03.B.]
 C01.A. Persona en general
 C15.C. Persona poc intel·ligent, inepta o tosca
 B04.G. Plantes aromàtiques i medicinals
 B04.H. Plantes diverses
 B04.D. Plantes que donen fruits comestibles
 D02.Q. Plats cuinats o preparats
 C10.B. Plorar
 E14.B. Poca memòria, desmemoriat [v. E14.B.]
 C03.B. Prim [v. E03.E.]
 E12.C. Problemes de la gestació
 G07.C. Productes i matèries primeres
 D02.T. Queviures diversos
 D06.D. Recapte del cabell i pentinats
 F01.A. Recuperar-se, millorar, anar bé
 D03.C. Refrescs i begudes no alcohòliques
 F02.D. Remedis populars
 C09.B. Reproducció
 B05.J. Reptils
 C06.A. Respiració
 C10.A. Riure
 C03.C. Robust, templat
 C06.E. Rubefacció facial
 E18. Sagnats i alteracions hematopoètiques
 C07.B. Saliva
 D02.R. Salses
 F03.F. Sanadors
 C05.S. Sang i sistema hematopoètic
 D01.D. Set, assedegat
 E06.A. Síntomes cardiocirculatoris
 E11.B. Síntomes dermatològics
 E07.A. Síntomes digestius
 E12.A. Síntomes ginecològics
 E13.A. Síntomes nefrounàries
 E09.A. Síntomes neurològics
 E08.A. Síntomes osteomusculars
 E05.A. Síntomes respiratoris i rinolaringològics
 C17. Simulacions
 C05.P. Sistema cardiocirculatori
 C05.Q. Sistema digestiu i hepatobiliar
 C05.O. Sistema nefrounari
 C05.T. Sistema nerviós
 C05.U. Sistema osteomuscular
 C05.R. Sistema respiratori i laringi
 C11.E. Somnis
 C11.B. Son i somnolent
 C07.C. Suor
 E02.F. Supersticions
 D04.A. Tabac
 C08.F. Tacte
 D05.C. Tecnologia alimentària
 G10.A. Tecnologia de la llar
 G07.E. Teixits
 G04.D. Temps
 C05.W. Tèrmens mal usats
 G06.A. Tracció animal
 G06.B. Tracció mecànica
 G06.C. Transport per aigua

- E08.D. Traumatismes, ferides i colps [v. també E02.B.]
- C16.A. Trelat, enteniment
- C05.G. Tronc
- C05.F. Ulls i parts
- C18.F. Vellea, envellir
- D02.B. Verdures i hortalisses
- C11.A. Vigília
- C05.V. Visceres en general
- C08.B. Visió
- A01. Viure, vida, estar viu
- C18.B. Xiquea
- C01.D. Xiquets

H) DISSENY DE LA BASE DE DADES I TRACTAMENT INFORMÀTIC

El maneigament del material obtingut es fa en una base de dades dissenyada per mi específicament per a este treball. La base es desenrotlla inicialment en dBase IV per a MS-DOS, però les necessitats obliguen a canviar a un sistema més potent. El disseny definitiu partix del programa Microsoft Access97® en entorn Windows i permet relacionar diversos fragments a un únic terme o concepte específic, el qual pot ser classificat en funció de la llengua a què pertany i en funció de ser lèxic o testimoni. Així mateix, cada terme específic pot ser classificat en diverses categories de l'arbre semàntic per a la seua posterior inclusió automatitzada en el *thesaurus*. Esta potent ferramenta permetrà ordenar el material, correlacionar totes les dades i possibilitarà les diverses formes de presentació dels resultats.

Escalante: Lèxic

Buscar terme: Buscar Testimonis i Difusió:

Terme específic: Bloc Tesis: Llengua:

Cites del context

Obra	Pàg.TC	Vers	Pàg. DC	Context. desenroll
S04	401	687		VICENT: En quant veja escopinyar / a sa muller, d'esta casa / me n'ixc i no torne mai.
S26	1336	306		PEPE: [...] els veïns, tots per igual, / quan escopinyar volem, / des de Montroi se'n passem / a escopinyar a Real.
S35	1690	527		CLARA: Fill, tal escrípul m'entrà. / que en seguida m'allarguí, / i escopinyant estiguí, / no és xança, tota l'esprà.
*				

Registro: 1 de 3

Observacions
S04 i S35, escopinyar: eufemisme per vòmit. En S04, es referix als vòmits i arcades que en ocasions acompanyen els primers mesos de l'embaràs.

Subcategorías de l'arbre temàtic

- E. E05. E05.A. Síntomes respiratoris i rin
- E. E07. E07.A. Síntomes digestius
- E. E12. E12.C. Problemes de la gestació
- *

Registro: 1532 de 3963